

КАНЦЭПТ “СЯМ’Я” Ў БЕЛАРУСКАЙ ПАРЭМІЯЛОГІІ

Жураўлёва Н.С.,

*навучэнка 4 курса Полацкага каледжа ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Полацк, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Аляксеенка В.А., выкладчык*

Слова “канцэпт” выкарыстоўваецца ў паўсядзённым жыцці даволі часта. Найбольш распаўсюджанае яго значэнне – гэта інавацыйная ідэя. Але ў гэтага слова ёсць і іншыя значэнні. Так, у лінгвістыцы і філасофіі ён з’яўляецца вядучым, бо прадметы і з’явы вакол нас не што іншае як набор канцэптаў.

Канцэпты замацоўваюцца ў нашай свядомасці з моманту нараджэння. На генетычным узроўні гэтыя элементы звязваюць нас з мінулым, з нашымі продкамі і нясуць у сабе інфармацыю аб навакольнай рэчаіснасці.

Некаторыя лінгвісты сцвярджаюць, што канцэпт – гэта своеасаблівая адзінка памяці, адбітак моўнай карціны свету, якая адлюстравана ў псіхіцы кожнага індывіда. У працэсе мыслення ў чалавека з’яўляецца карціна, сувязі, асобныя словы, іх часткі, якія дазваляюць асэнсаваць канцэпт. Але кожны чалавек можа ўспрымаць яго па-свойму у залежнасці ад многіх фактараў.

У даследчай рабоце пойдзе гаворка пра сямейную парэміялогію, на аснове якой можа адбывацца выхаванне лепшых маральных якасцей чалавека. Таму для даследавання былі ўзяты беларускія прыказкі і прымаўкі пра сямейнае жыццё.

Мэта – прааналізаваць канцэпт “сям’я”, яе структуру і змест на матэрыяле беларускіх народных прыказак і прымавак; даследаваць, якой прадстаўлена сям’я ў беларускіх прыказках і прымаўках, суаднесці сямейны ўклад у старажытнасці і ў сучасным грамадстве.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання былі беларускія прыказкі пра сям’ю. Метады даследавання: збор інфармацыі; анкетаванне, апытванне навучэнцаў; аналіз; сінтэз; параўнанне.

Вынікі і іх абмеркаванне. У фальклорнай спадчыне беларусаў прыказкі і прымаўкі займаюць асобнае месца дзякуючы сваёй устойлівасці, багатай змястоўнасці, “неўміручасці”, запатрабаванасці ва ўсе эпохі. Прыказка падкажа, як лепш паступіць пры тых ці іншых абставінах, дасць параду, рэкамендацыі для далейшых дзеянняў.

Жыццё кожнага чалавека звязана з сям’ёй. Сям’я – гэта тое месца, дзе мы адчуваем сябе спакойна, упэўнена і заўсёды можам разлічваць на блізкіх людзей. Спрадвеку сям’я была самай дзейснай крыніцай развіцця народнай педагогічнай думкі, заставалася асноўным месцам, дзе ажыццяўлялася выхаванне падростаючага пакалення. Дзетак узгадаваць – не курак пасклікаць. Малыя дзеці – галава баліць, вырастуць – сэрца. Не гадуячы малога, не мецімеш вялікага. Дзіця, не ўпаўшы, не вырасце. Без караня і палын не расце. Які род, такі плод. Па гнязду відаць, якая птушка. Да пяці год пястуў дзіця, як ячка, з сямі – пасі, як авечку – тады выйдзе на чалавечка. Не слухаў малы, не паслухае і вялікі. Не навучыць бацька, дык навучыць гора. Не ўмеў гадаваць, умей выбачаць.

Што значыць моцная сям’я? Якія яе прыкметы? Якую ролю іграе сям’я ў сучасным грамадстве? Гэтыя пытанні вырашалі людзі з даўніх часоў і данеслі свае думкі праз фальклорныя творы. Асабліва шмат павучанняў у беларускіх парэміях. З роднага боку і варона мілая. Шануй людзей, то і цябе пашануюць. Бацькоўскае слова дарэмна не гаворыцца. Шануй бацьку з маткай – другіх не знойдзеш.

Вядома, што любоў да радзімы бярэ пачатак з сям’і. “Бацькоў не цурайся, а ад Радзімы не адракайся” – казалі ў даўніну.

З мэтай выясніць сучасны погляд на сям’ю, мы прапанавалі шэраг пытанняў навучэнцам каледжа (узрост 18-20 гадоў). У адказах на пытанне “што для іх значыць моцная сям’я” чытаем: “дружная”, “дзе жыве павага паміж усімі членамі сям’і”, “дзе адчуваеш сябе камфортна”, “там, дзе цябе разумеюць”, “дзе жыве ўзаемадапамога”.

Ідэі народнай педагогікі сведчаць: Згода ды лад у сям’і скарб. Згодную сям’ю і гора не бярэ. Шчасце бацькоў – сумленнасць і працавітасць дзяцей. Што ёсць – разам, чаго няма – напалову. У добрай сям’і добрыя дзеці растуць. У каго ёсць бабуля і дзед, той не ведае бед. Дзеткі добрыя – бацьку-маці вянок, дзеткі дрэнныя – бацьку-маці канец. Уся сям’я разам, так і душа на

месцы. Сям'я моцная ладом. У нядружнай сям'і добра не бывае. Добрая сям'я дадасць розуму-розуму. Дружная сям'я не ведае смутку. За агульным сталом ежа смачней. У сям'ю, дзе лад, шчасце дарогу не забывае. Намекі ды папрокі – сямейныя заганы. Не будзе добра, калі ў сям'і варожасць. Хто бацькоў шануе, той вавек не гіне. На свеце ўсе знойдзеш, апрача бацькі і маці.

Такім чынам, сям'я, бацькі – самыя дарагія, самыя блізкія дзецям людзі, без іх няма і не можа быць шчаслівага дзяцінства і паўнакроўнага жыцця. Цесная сувязь бацькоў і дзяцей – аснова ўсёй педагогікі. На думку нашых продкаў, як і нашых сучаснікаў, у аснове ідэальнай сям'і павінна ляжаць гармонія, адказнасць, павага, узаемадапамога, дабрыня. Безумоўна, у беларускіх прыказках ухваляецца сям'я, дзе пануе згода. Але на чым яна трымаецца? На думку продка – на вяршэнстве мужа, гаранта парадку ў хаце: «Дзе двое гаспадаруюць, там парадку няма», «Муж – гаспадар у хаце».

Прыказкі з канцэптамі "маці" і "бацька" складаюць асобную групу ў беларускім фальклоры, вучаць шанаваньня сваіх блізкіх, бо "другіх не знайдзеш": «Хто бацьку і маці зневажае, той добра не знае; «Хто бацька і мацяры не слухае, той бога не баіцца. Ад роднага таткі дарагі і латкі. Няма той крамкі, дзе б прадаваліся родныя мамкі. У каго матка, у таго галоўка гладка. Ад роднага таткі дарагі і латкі. Хто бацьку шануе, той сабе неба гатуе.

Не менш парэмій і з канцэптамі "муж", "жонка". Муж і жонка – найлепшая суполка. Які Хомка, такая і жонка. Жонка – мужыкова пячонка. З тварам да вянца, з розумам да канца. Пад добрым кустом трава зелянее, за добрым мужыком жонка маладзее.

Цікавымі былі адказы рэспандэнтаў на пытанне, якім павінны быць, на іх думку, муж (жонка). На высокія месцы навучэнкі паставілі наступныя якасці: "забяспечаны, працавіты, любіць жонку, прыгожы" – для мужа і "без шкодных прывычак, добрая, любіць мужа, сябра для дзяцей, падтрымае у цяжкую хвіліну, прыгожосць" – для жонкі. На жаль, мала хто адзначыў такія якасці як дабрыня, вернасць, любоў да дзяцей, узаемнае каханне (як для мужа, так і для жонкі).

Хацелася б прыгадаць нашым навучэнкам некалькі ўрокаў народнай мудрасці: Матчыны рукі заўсёды мяккія. Пры сонейку цёпла, пры мамцы добра.

Бацькоўскае слова дарэмна не гаворыцца. Якая гаспадыня, такі і парадак. Свет у сям'і жонкай трымаецца. Без сонейка свету не быць, без мілага нельга жыць. Не прыгожая прыгожа, а каханая прыгожа. Хоць у будане жыць, абы з каханым быць. Хоць пад лаўкаю сядзець, абы на харошага глядзець. Хоць без хлеба пасяджу, але ж на любога пагляджу. Хоць у адной лёлі (сарочцы), абы па любові. З тварам да вянца, з розумам да канца.

Сярод парэмій шмат такіх, што можна аб'яднаць прыказкай "У каго дзеці, у таго шчасце". Згодную сям'ю і гора не бярэ. У сям'ю, дзе лад, шчасце дарогу не забывае. Намекі ды папрокі – сямейныя заганы. Хто бацькоў шануе, той вавек не гіне. Бацькоўскі дабраславенне ў вадзе не тоне, у агні не гарыць. На свеце ўсе знойдзеш, апрача бацькі і маці.

Шматдзетнасць у нашых продкаў лічылася нормай, а бяздзетнасць – грахам, карай гасподняй". Адно дзіця не дзіця, двое дзяцей – палавіна дзіцяці, трое дзяцей – цэлае дзіця".

У нашай анкеце было пытанне: "Колькі, на вашу думку, павінна быць дзяцей у сям'і?" На жаль, мае сучаснікі лічаць так: 50% – адно дзіця, 25 % – двое, 10% – трое і больш, 5% лічаць, што ў сям'і дзяцей можа і не быць, астанія пра гэта яшчэ не думалі.

Вялікая ўвага надаецца ролі добрага выхавання ў сям'і: "Умеў дзіця нарадзіць, умей і навучыць». Нас зацікавіла пытанне: "Хто павінен займацца выхаваннем дзяцей у сям'і?" Навучэнкі, будучыя выхавальнікі былі аднадушнымі – бацькі.

На думку беларусаў, бацькі павінны разумець, што да выхавання дзяцей неабходна адносіцца вельмі сур'ёзна і займацца ім пастаянна.

Чытаючы прыказкі, адчуваеш, што ў іх прапагандуецца шлюб. "Гаспадар і жонка – лепшая суполка". У апошнія дзесяцігоддзі распаўсюджанымі сталі так называемыя грамадзянскія шлюбы. Аб такіх адносінах нашы продкі і не думалі. У анкеце было пытанне "якім павінен быць шлюб", на іх думку. Большасць схіляецца да афіцыйнага. Аднак 25% не адмаўляюць грамадзянскіх адносін і толькі 10 % лічаць, што адносіны павінны быць узаконены царквой.

Заклучэнне. У аснове ідэальнай сям'і павінна ляжаць гармонія ў шлюбе, згода. Адносіны паміж мужам і жонкай павінны будавацца на ўзаемапавазе, узаемаразуменні, імкненні абодвух захаваць сям'ю: "Гаспадар і жонка – найлепшая суполка", «Без мужа, што без галавы; без жонкі, што без розуму. Ад жанчыны залежыць парадак і дабрабыт у доме. Галоўныя якасці гаспадыні – працалюбства, дабрыня, самаахвярнасць, клопат пра мужа і дзяцей: "Жонка

тры вуглы дома трымае”. Асноўная роля ў выхаванні дзяцей належыць таксама маці: “Бацька памрэ, то палавіна сіраты, а як маці памрэ, то цэлая сірата”.

На жаль, вопыт мінулых пакаленняў сучасныя бацькі выкарыстоўваюць не ў поўнай меры, адмаўляючы карысныя набыткі народнай педагогікі мінулых пакаленняў беларусаў. Усё большае распаўсюджванне набывае “грамадзянскі” шлюб, без абавязкаў і захавання традыцыйных сямейных каштоўнасцей. А гэта можа прывесці да дэмаграфічнага крызісу. Сённяшнія маладыя людзі, зразумейшы, што дапусцілі памылку, не мірацца са сваім лёсам і часта скасоўваюць шлюб.

Таму фарміраванне духоўнага свету дзіцяці ў сям’і павінна быць скіравана і праходзіць у атмасферы культу роду, сярод партрэтаў продкаў, радаводаў, вуснапаэтычных твораў, што звяртаюцца з мінуўшчыны да сучаснікаў і спрыяюць выхаванню пачуцця гонару за сваю зямлю, радзіму, народ, продкаў.

1. Лепешаў, І.Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якаўцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 667 с.
2. Янкоўскі, Ф. Беларуская мова / Ф. Янкоўскі. – Мінск, 1978. – С. 160.
- Кабашнікаў, К.П. Малыя жанры фальклору ў славянскім кантэксце / Нац. акад. навук Беларусі. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы. – Мн.: Беларуская навука, 1998. – 188 с.
3. Беларуская міфалогія: Энцыклапед. слоўн. / С. Санько [і інш.]; склад. І. Клімковіч. – 2-ое выд., дап. – Мн.: Беларусь, 2006. – 599 с.
4. Прыказкі і прымаўкі: у 2 кн. Кн. 2/ склад. М.Я. Грынблат; рэд. А.С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – 616 с.
5. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 8. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПЕРЕВОДЕ РОМАНА Э. ДОРРА «ВЕСЬ НЕВИДИМЫЙ НАМ СВЕТ»

Завацкая К.Ф.,

студентка 4 курса ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь

Научный руководитель – Шеверина О.В., канд. филол. наук, доцент

Перевод художественного текста имеет свои особенности по сравнению с другими видами перевода. Он предполагает творческое осмысление оригинала, сохранение образности текста, его стилистических и композиционных особенностей. Зачастую невозможно дословно передать идеи автора. В таком случае, использование грамматических и лексических трансформаций при переводе неизбежно.

Цель работы – установить, какие виды лексических трансформаций использовал переводчик романа Э. Дорра «Весь невидимый нам свет», выделить наиболее продуктивные из них и проанализировать особенности их употребления.

Материал и методы. Материалом для исследования послужил роман Э. Дорра «Весь невидимый нам свет», русский перевод которого выполнен Е.М. Доброхотовой-Майковой. Выбор материала обусловлен тем, что данное произведение является лауреатом Пулитцеровской премии 2015 г. в номинации за лучшую художественную книгу. При анализе материала использованы метод сплошной выборки, сопоставительный метод и метод анализа.

Результаты и их обсуждение. В ходе нашей работы мы установили, что при переводе романа использовались такие виды лексических трансформаций, как добавления, опущения, контекстуальные замены, конкретизация, генерализация, функциональные замены, описательный перевод и эмфатизация. Мы проанализировали 150 лексических трансформаций, встречающихся в романе, и пришли к выводу, что из всех перечисленных выше видов наиболее продуктивными являются добавления и опущения. Они составляют около 50% от общего числа лексических трансформаций. Английские предложения являются более лаконичными по сравнению с русскими, к тому же многие англоязычные лексические единицы невозможно передать на русский язык одним словом. Особенно это актуально при переводе текстов, насыщенных безэквивалентной лексикой, требующей комментариев от переводчика. Переводчики часто прибегают к использованию добавлений для того, чтобы наиболее полно передать смысл исходного предложения и сохранить образность и эмоциональную составляющую оригинала. Таким образом, данный вид трансформаций помогает вызвать у читателей переводного текста те же ассоциации и эмоции, которые пробуждает оригинальное произведение: *At dusk they pour from the*